

סימן ז'

בדין ברכת הגומל לשארית פליטת הרג רב

(„אקציע“ ר"ל)

שאלה: ביום מר ונמהר עברה וזעם ומשלחת מלאכים רעים של הצורך הגרמני ימ"ש, הלא הוא יום י"ג לחודש מרחשון של שנת תש"ב, בעת העברת הפעולה הגדולה „אקציע“ בלע"ז, של הובלת למעלה מעשרת אלפים איש כצאן מבחה לשחיטה ובהם נער וזקן טף ונשים עוללים ויונקים, וכולם הושמדו ונהרגו בכל מיני מיתות, משונות לאחר שעונו ענויי גוף ויסורי נפש על ידי רבי הטבחים האכזרים שלא ידעו רחם, ובכל זאת לא הורווה עדיין צמאם של הרוצחים השפלים לדם נקיים וחפים מפשע, דם אחינו ואחיותינו הקדושים שנמסרו בידם לעשות בהם כטוב בעיניהם, ועוד ידם של הרוצחים היתה נטויה וחמתם לא שככה אלא רצו לעשות כליה עם שארית יעקב להכחידו מגוי כדי שלא יזכר שם ישראל עוד.

נשאלתי אז בזמן ההוא מהשרידים האומללים שנשארו בחיים כאודים מוצלים מאש וניצלו מפעולת ההשמדה הגדולה הזאת של ה„אקציע“ הנ"ל, האם מוטלת עליהם החובה לברך ברכת הגומל על החסדים הטובים שגמל אתם האל, להצילם מפעולת השמדה זו, או מכיון שעדיין לא חלפה מעליהם הסכנה ונפשם תלויה להם מנגד מאחר שעדיין לא נחלצה מצרה נפשם ויושבים הם כאסירי עני וברזל סגורים ומסוגרים בתוך חומות הגיטו המוקף מלבד זאת בגדר של תיל מחושמל, ואין יוצא ואין בא, כי מלבד כל זאת השכין האויב בכל שערי ומכואי הגיטו שומרים מזוינים במכונות יריה לשמור את דרך הגיטו וכל הקרב אל גדר התיל מיד היה מומת בידי השומרים, ואם כן לפי זה דינם של השרידים האומללים הללו הוא כדין יושבי בית האסורים שעדיין לא נושעו ממצוקתם ולא נפדו מרדת שחת.

ולפי זה בודאי שאין מוטלת על הניצולים שום חובה לכרך ברכת הגומל כל זמן שהם מסורים עדיין בידי אויבים לעשות בהם כטוב בעיניהם ובכל עת ובכל שעה הם יכולים להתפס ולהמסר למיתה, או דילמא מכיון שסוף כל סוף ניצלו עכשיו ממיתה בעוד שאלפים הוצאו להורג חייבים הם כברכת הגומל אף שעדיין ישועתם האמיתית והצלתם הממשית היא מהם והלאה.

תשובה: במס' ברכות דף נ"ד ע"ב גרסינג, אמר רב יהודה אמר רב ארבעה צריכין להודות יורדי הים הולכי מדברות ומי שהיה חולה ונתרפה ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא עי"ש בכל הסוגיא. ולכאורה יש לדקדק בזה דמאי שנא חולה ונתרפה ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא שחייבין להודות רק לאחר שניצלו מהסכנה שהיתה מרחפת עליהם, היינו חולה צריך להודות רק לאחר „שנתרפא“ וכן מי שהיה חבוש בבית האסורים חייב להודות רק לאחר „שיצא“, ואילו בחיוב המוטלת על יורדי הים והולכי מדברות לא הוזכר כלל שכל עיקרו של חיוב זה אינו אלא לאחר שחלפה הסכנה מעליהם, היינו יורדי הים לאחר שעלו ליבשה והולכי מדברות לאחר שהגיעו לישוב אבל כל זמן שיורדי הים לא עלו ליבשה והולכי מדברות לא הגיעו לישוב אין מוטל עליהם חיוב הודאה, ומאי שנא חולה וחבוש בבית האסורים שצריכים להודות רק כשניצלו מהסכנה מיורדי הים והולכי מדברות שחייבים להודות אפילו אם הם לא ניצלו לגמרי מהסכנה.

הן אמת שהרמב"ם בפ"י מהלכות ברכות הלכה ח' פסק וז"ל: ארבעה צריכים להודות חולה שנתרפא, וחבוש שיצא מבית האסורים, ויורדי הים כשעלו ליבשה והולכי דרכים כשיגיעו לישוב. וכן פסק המחבר בשו"ע או"ח סי' רי"ט סעי' א' כמו שפסק הרמב"ם דיורדי הים חייבים להודות כשעלו ממנו והולכי מדברות כשיגיעו לישוב. ולפי זה אין הבדל כלל בין מי שהיה חולה ומי שהיה חבוש בבית האסורים לבין יורדי הים והולכי מדברות דבכולם כל עיקר חיוב ההודאה חל רק לאחר שניצלו מהסכנה, אבל מלשון סוגית הגמרא הרי לא משמע כן וכמו שכתבנו, אלא רק בחולה וחבוש בבית האסורים מוטל החיוב לאחר ההצלה לגמרי מה שאין כן ביורדי הים והולכי מדברות, שאם אירע להם אינו סכנה כל זמן שהם נמצאים בתוך הים ובמדבר

צריכים להודות כשניצלו ממנה אף שהם נמצאים עדיין בתוך הים ובתוך המדבר ולא חלפה מהם הסכנה לגמרי, ולכן מדויק מאד מה שלא הוזכר בלשון סוגית הגמרא יורדי הים „שעלו ממנו“ והולכי מדברות „שהגיעו לישוב“ דיורדי הים חייבים להודות אפילו לפני שעלו מן הים אם רק היו בסכנה וניצלו ממנה והוא הדין בהולכי מדברות שצריכים להודות אפילו לפני שהגיעו לישוב אם רק ניצלו מסכנה בהיותם במדבר, אבל אם לא אירע שום סכנה אחרת בהיותם בתוך הים ובתוך המדבר הם גם כן חייבים להודות לאחר שעלו ליבשה והגיעו לישוב.

אמנם בספר יד המלך על הרמב"ם ראיתי שהעלה דיורדי הים והולכי מדברות אין צריכין להודות רק אם אירע בדרכם איזו סכנה וניצלו ממנה, ואז הם מחוייבים בהודאה מיד אף שהם עדיין בים או במדבר, אבל אם לא אירע בדרכם שום סכנה אין חייבים להודות אף כשעלו ליבשה והגיעו לישוב כן משמע מדבריו, וזה הוא לא כמו שכתבנו, אולם באל"י רבה סימן רי"ט סק"א ראיתי שהוא חולק בזה על הספר יד המלך וכתב שאפילו איתרחיש ליה ניסא במקום אחד בים אין צריך לברך מיד אלא ימתין עד שיעלה מן הים ליבשה, והוא הדין להולכי מדברות שאיתרחיש להם נס במדבר אין צריכין לברך מיד אלא ימתינו עד שיגיעו לישוב.

וּלְפִי דברי הספר יד המלך מדוקדק מאד לשון סוגית הגמרא במה דנקטינן ביורדי הים והולכי מדברות לשון הוה וכדאמרינן, ארבעה צריכין להודות יורדי הים, הולכי מדברות, ולא נקטינן לשון עבר היינו מי שהיה יורד בים, מי שהיה הולך במדבר, כדנקטינן בסיפא דהך מימרא „ומי שהיה חולה ונתרפא ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא“ דהיינו לשון עבר, דסוגית הגמרא שכלה את לשונה בזה שנקטה ברישא דהך מימרא לשון הוה, כי באה בזה להשמיענו דיורדי מדברות צריכים להודות אפילו בהיותם במדבר אם איתרחיש להם נס וניצלו מן הסכנה שאירע להם בהיותם בים ובמדבר, כי ברכת ההודאה באה על הצלתם מן הסכנה שריחפה עליהם ולא על עברם בים ובמדבר בלי פגע.

וְעִי בספר שדי חמד אסיפ"ד מערכת ה"ה סי' ל"ח ובספר ארחות חיים סי' רי"ט שהם חולקים על ספר יד המלך בזה, ובמשנה ברורה בסי' רי"ט

ראיתי שכתב שם בביאור הלכה שכתב וז"ל: ודע עוד דפשוט דלכולי עלמא בין בים ובין במדבר מברכין אפילו לא קרה לו שום סכנה עיי"ש, וא"כ הא דנקט „יורדי הים“ ולא נקט מי שירד בים לשון עבר וכן „הולכי מדברות“, ע"כ להורות דגם יורדי הים להפליג תדיר צריכים לברך, ומהאי טעמא גופא לא קאמר יורדי הים „שעלו“, דאז היינו מפרשים דמיירי במי שנודמן להם לרדת פעם בים שצריכים לברך כשעלו, אחרי שאין בדעתם ואינם עומדים לחזור ולהפליג היום או מחר, משא"כ יורדי הים המפליגים תמיד לא יצטרכו לברך אף אם עלו מן הים לפי שעה, כיון שדעתם לחזור ולהפליג היום או מחר ע"כ נקט יורדי הים והשמיט „עלו“ להורות דגם אם עדיין שם יורדי הים והולכי מדברות עליהם שעדיין עומדים להפליג מ"מ צריכים לברך.

והא"ר סי' רי"ט כתב ההולך בספינה ופעמים שמתעכבים באיזה גמל יום או יומים א"צ לברך עד שיצא מן הצרה לגמרי, וכן כתב בספר ארחות חיים סי' רי"ט, ועי' ג"כ בספר עטרת זקנים סי' רי"ט שכתב דאין לברך רק עד לאחר שנגמרה הטובה והיא שלימה ומה"ט תיקנו לומר „גמלנו כל טוב“, ובספר לב ח"ג סי' נ"ד כתב במי שנוסע שספינה ובאיזה עיירות עומדת אצל הגמל ויוצאים לתוך העיר ואח"כ נוסעים הלאה דאין מברכים עד שיגיעו למחוז חפצם, וכן כתב בספר ברכי יוסף או"ח סי' רי"ט אות ג', דההולך ממקום למקום ודרך הילוכו עובר בעיירות גדולות לא יברך שם הגומל עד שילך למחוז חפצו, וכן הוא ג"כ ספר מאור ושמשי פ' ויצא עיי"ש, במש"כ על הפסוק הפעם אודה את ה' שהביא בשם הה"ק מלובלין זצ"ל דארבעה הצריכין להודות הוא דוקא לאחר שיצאו מן הצער לגמרי.

ועי' עוד שם בביאור הלכה הנ"ל שכתב בשם המג"א דמי שהיה חבוש בבית האסורים, מיירי שהיה חבוש על עסקי נפשות, ונראה מדבריו בזה דגם חבוש אינו מחויב להודות אלא מחמת שהוא בסכנה מחמת חיבושו וכו' אם לא שהישיבה גופא היא סכנה כמו שידוע עיי"ש.

ועי' בשדי חמד מערכת ברכות אסיפת דינים סימן ל"ח שהביא בשם פתח הדביר ח"ב סי' רי"ט אות ג' אם יברך הגומל כיון שניצול מהחולי או לא נתחייב להודות כיון שעדיין מסוכן הוא והוי כלא נתרפא, עיי"ש דמסיק וז"ל ומידי ספיקא לא נפיק דעל כל דבר מהנ"ל יש מחלוקת בין הפוסקים

הדרינן לכללין שם ואל תעשה עדיף ואין להכניס עצמו בספק ברכה לבטלה, עיי"ש.

תבנא לדינא מכל הנ"ל דבנידון דיין אין צריכין לברך ברכת הגומל כל אלה שנשארו בחיים מפעולת ההשמדה הגדולה הנ"ל, מאחר שהסכנה לא חלפה מהם עדיין והכורת עדיין מונף על ראשם כי נתונים הם עדיין בידי שונאיהם ומנדיהם הארורים להרוג ולאבד ולמכה ולחרפה וגם עצם הישיבה בתוך חומות הגיטו סכנה כרוכה בה כי מי יודע מה שמתרחש בלבם הרע המלא תועבות ומזימות רצח, כי יתכן מאד שהרוצחים האכזרים כבר חרצו את דינם של כל הנשארים מפעולת ההשמדה הגדולה הנ"ל גם הם למיתה ואבדון ומה שהשאירו אותם לעת עתה לפליטה הוא משום שכך הוא דרכם של הרוצחים המתועבים הללו לעשות את מעשיהם קמעה קמעה כדי לבלבל את היהודים להומם ולאבדם על ידי תקוות שוא ומדוחים להדאיב עוד יותר את נפשם.

כי מדי פעם בפעם היו מוליכים שולל את יושבי הגיטו בכל מיני שמועות של ישועה והצלה כדי להכניס בלבם תקוה ובטחון שנאמר למשחית די, וכשהיו מובילים את הכלואים להוציאם להורג היו מפיהים בהם תקוה כי רק מעבירים אותם ממקום למקום כדי שלא יתאמצו למלט את עצמם ולעמוד על נפשם.

וכן בודאי אין להורות להם שיברכו ברכת הגומל לאחר פעולת ההשמדה הגדולה הנ"ל, כי על ידי זה שיברכו ברכת הגומל יתחילו השרידים האומללים הללו לדמות בנפשם כי אכן סר מר המות וקרובה היא ישועתם לבוא, ובזה נסייע לרוצחים הארורים במזימתם השפלה ונקל עליהם את המלאכה הנמבזה של השמדת אחינו ואחיותינו ח"ו.

וכן פסקתי למעשה שלא לברך ברכת הגומל אפילו בלי שם ומלכות, ואפילו אלה שניצלו מכמה וכמה פעולות השמדה כאלו, מכל מקום כל זמן שעדיין לא נחלצו מן המיצר והם כלואים בתוך חומות הגיטו אף שיש כאן מעין הצלה פורתא מאחר שנשארו בחיים לאחר פעולת „האקציון“ מכל מקום אין זו עדיין הצלה ממשית שיהא מוטל לברך על זה ברכת הגומל כמו שביארנו,

כי כל זמן שבחוץ משכלת עדיין חרב ובחדרים שוררת אימה הרי נתונים הם עדיין בסכנת מות ואבדון עד אשר קדוש ישראל ירעים קולו ויאמר למשחית הרף. יחיש פדות לעמו הנתון בצרה ובשביה להוציאם משעבוד לגאולה ומאפלה לאור גדול.